

УДК 101.8:141

RELEVANCE OF THE SIMULATION CONCEPT Zh. BAUDRILLARD IN TODAY'S REALITIES

АКТУАЛЬНІСТЬ СИМУЛЯЦІЙНОЇ КОНЦЕПЦІЇ Ж. БОДРІЙЯРА В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Zinchenko N. / Зінченко Н.

ORCID ID: 0000-0002-3247-3836

Ph. D. in Philosophy,

Associate Professor of the Department of Philosophy and Social Sciences,

Poltava State Medical University

Poltava, Shevchenko 22, 36000

к. філос. н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук

Полтавський державний медичний університет

Полтава, Шевченка 23, 36000

Shtepa O. / Штепа О.

ORCID ID: 0000-0003-0500-3000

Ph. D. in Philosophy,

Associate Professor of the Department of Philosophy

Poltava v.g. Korolenko National pedagogical university

Poltava, Ostrogradski 2, 36000

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

Соціокультурні трансформаційні реалії сьогодення зумовлюють істотні зміни в розумінні людської екзистенції, що супроводжується пошуком сучасних ідей у переосмисленні методологічних парадигм філософського дискурсу. Тому в даному контексті доцільно розглянути сутність соціально-політичної складової симуляційної концепції Ж.Бодрійяра, проаналізовано роль комунікації загалом та ЗМІ зокрема у процесі «втрати соціального», продемонстровано значення симуляційної концепції як інструмента теоретико-політичного аналізу сучасного стану соціуму.

Ключові слова: політичне, соціальне, симуляційна концепція, комунікація, постправда.

Вступ.

У ХХІ сторіччі перманентно проводяться експерименти у сфері штучної реальності та засобів її моделювання. Субституція дійсних речей та відношення до аналогів-симулякрів, позбавлені онтологічних рис, що призвело до змін комунікації. Тому «ми повсюди живемо у світі навидовижу схожому на реальний – речі в ньому продубльовані за своїм власним сценарієм. Однак існування копії не означає, як у традиції неминучість їхньої смерті – вони вже очищені від своєї смерті, надійніше навіть, ніж від самого життя...» [1, с. 20].

Австралійський дослідник Дж. Сміт зауважив, що Жана Бодрійяра можна назвати «сфінксом сучасної філософії», тому що він надав нового життя старій формулі метафізики з сприйняттям нового аналізу і з позиції гібридної прірви задає нам свої каверзні запитання. Таких запитань можна нарахувати десятки, проте у даній статті розкриваємо сутність Бодрійярівського тлумачення трансформації феноменів «соціального» та «політичного» в умовах симуляційної реальності та роль комунікації.

Творчий спадок Ж. Бодрійяра недостатньо досліджувався українськими вченими в рамках історико-філософського або соціально філософського дискурсу, проте західні вчені (Р. Фуллер, А. Макінтайр, С. Бест, М. Гейн, Дж.Култер, Д.Келлнер, Ч.Левін) акцентували увагу на політико-філософському аспекті його праць та неабиякої актуальності. Тому репрезентована робота має за мету виконати філософсько-політологічний аналіз симуляції концепції Ж.Бодрійяра, продемонструвати значення як інструмента теоретико-політичного аналізу сучасного стану соціуму.

У ХХІ столітті суттєво еволюціонує характер політичної комунікації, складником якої є інформація. Політична комунікація переживає період суттєвих трансформацій, оскільки технічні можливості та завдання сучасних ЗМІ, попри всі сподівання, не здатні залучити соціальні маси до політичного процесу, не сприяють реалізації демократичних принципів та ідеалів, політичного представництва волі мас у владних структурах.

Основна частина.

Ж .Бодрійяр визначав політичну комунікацію, як простір політичного домінування за посередництвом симуляції. Важливим у контексті сучасної політичної комунікації стає поняття «інформація», яку детально досліджував мислитель, розглядаючи проблеми віртуальності. Він вважав, що віртуальність є наслідком бурхливого розвитку інформаційних технологій, тому особливу увагу приділяв принципу інформаційності, згідно з яким:

- 1) інформація є універсальною, фундаментальною категорією;
- 2) інформація є носієм сенсу;

3) мотиваційні практики мають інформаційний характер.

На думку Ж. Бодрійяра, ЗМІ, які функціонують за принципом симуляції, визначають форму сучасної політичної комунікації. Політика набула кардинальних змін у 2016 році завдяки еволюції принципів та підходів вирішення питань ЗМІ. Ряд зарубіжних дослідників, таких як Р. Філлер, А. Макінтайр говорять про втрату «нормальних правил», на зміну приходять «фейкові новини» чи то «альтернативні факти». У зв'язку зі змінами даного характеру варто констатувати факт початку нової ери «post-truth». Поняття «постправди» актуалізується в напередодні президентських виборів у США 2016 року та референдуму щодо Brexit у Великобританії. Вище вказане поняття характеризує громадянську активність щодо прозорості та доступної діяльності ЗМІ. Слід зазначити, що постправа в ретроспективній прорізі відповідає епістемологічній полеміці про релятивізм та постмодернізм. Постправа характеризує унікальність взаємодії історичних, соціальних та політичних відносин, котрі властиві лише 21-му століттю через поєднання технологічних комунікацій та культурних практик.

Ж. Бодрійяра у своїх працях попереджав про виклики, на які змушене буде реагувати людство ХХІ століття, визначаючи суспільство ХХ (і ХХІ століття) як суспільство, де панує ідеологія споживання. Споживання перетворюється на цілісний соціальний факт, а не постає лише економічним утворенням. Французький мислитель сформулював поняття «симулякра» та «симуляції», за допомогою яких можна репрезентувати принципи і методи взаємодії влади та мас у площині політичної комунікації та охарактеризувати методи маніпулювання свідомістю мас.

Симуляція визначається як «породження моделей реальності без першопричин: гіперреальності» [1, с. 6]. Ж. Бодрійяром тлумачить поняття симулякр як копію, що не має оригіналу. Новизна у розумінні даної категорії Ж.Бодрійяра полягала у визначенні історичного та політичного значення феномену симуляції, завдяки чому філософ представив власну версію історичної еволюції соціально-політичних систем та процесів (чотири порядки симулякрів),

тобто еволюція соціально-політичних процесів та інститутів тлумачиться, як процес збільшення симуляції у межах усіх соціальних підсистем.

Французький філософ переконаний, що у процесі симуляції реальне співпадає з моделями симуляції, зникає відмінність між симуляцією та реальним, між сутністю та явищем. Реальне втрачає властивість бути раціональним і залишається лише операційним, а разом із ним зникає ціла метафізика, заперечується уявна рівноб'ємність, єдиним виміром симуляції стає генетична мініатюризація.

Якщо раніше для отримання статусу реальності необхідною умовою була раціональність, тепер це втрачає сенс, адже реальне більше не вимірюється жодною інстанцією. «Фактично це вже не реальне, оскільки жодне уявне не покриває його своєю оболонкою. Це гіперреальне, вироблене в результаті променистого синтезу комбінаторних моделей у гіперпросторі без атмосфери» [1, с.7].

Мислитель в 80-х роках XX століття передбачив, що соціальні медіа, як нова технологія спровокують революцію не лише у політичній площині, а й соціальній. Від діяльності журналістів та методів соціальних медіа залежить трансцендентність реальності. З появою цифрових онлайн-технологій засобів масової інформації змінюється культура її принципи та ознаки. Індивід все більше часу присвячує Facebook, Instagram і стає залежним від них. Кількість соціальних мереж та їх можливості збільшуються приголомшливо швидко. Потрібно відмітити, що традиційні ЗМІ втрачають актуальність та авторитет, перевага надається цифровим онлайн-системам. Саме цей факт сприяє самотійним організаціям говорити правду.

Ж. Бодрійяр наприкінці 90-х років минулого століття писав про зародження медіасвіту, який існує паралельно до дійсності, порушуючи традиційне мовне співвідношення знака і значення. Він стверджує, що образ пройшов послідовні фази еволюції в медіа саме наприкінці XX століття. Визначає наступні етапи:

- відображення глибокої реальності;
- маскує та інактивізує глибоку реальність;

- не має жодного відношення до жодної реальності – це чистий симуляк [5, ст. 56].

Прикладом в сучасності може слугувати те, що громадяни беруть участь в інформаційному процесі за допомогою соціальних мереж. Згідно з аналізом BuzzFeed даних Facebook, до моменту виборів у США користувачі Facebook були більше залучені до фейкових історій, ніж до реальних. Вимірювання загальних показників для 20 найпопулярніших історій про вибори у Facebook (пости, реакції та коментарі), «фейкові новини» отримали 8,7 мільйона поширень, тоді як “правдиві” мейнстрімні новини отримали лише 7,3 мільйона поширень (Silverman, 2016). В дослідженні враховувалася сукупність кліків, вподобань, поширень, коментарів та інших взаємодій на платформі Facebook. Цим явищем цинічно маніпулюють політичні рухи. Американські політики-республіканці аналогічним чином намагалися використати це явище для передвиборчої кампанії у 2016 р. Під час телевізійного інтерв'ю на CNN у 2016 році американський політик-республіканець Нью Гінґріч заявив Translated with DeepL.com (free version), що «правда не є правдою». З точки зору Бодріяра, це фінальна фаза розвитку образу, на якій імідж не має прямого відношення до реальності і став власним чистим симулякром. Логіка політичного меседжу через ЗМІ більше не полягає в тому, що «економіка, дурню», тобто «економіка, дурню», а в тому, що «економіка економіка, дурню», тобто реальне матеріальне багатство, або про те, чи справді злочинність стала гіршою ніж раніше. Йдеться мова про те, як інформаційний процес даного характеру відображає існуючий ідеалізований світогляд. Інформація поглинає суспільство. Бодріяр (1994) стверджує, що: «Ми живемо у світі, де є все більше інформації і все менше сенсу» [4 с. 79]. Він пропонує три гіпотези щодо того, чому так сталося. Перша полягає в тому, що сенс не встигає за інформацією; друга - що сенс є окремою системою від інформації; і третя - що інформація фактично руйнує сенс.

Британський дослідник політичних комунікацій Ендрю Чедвік стверджують, що «демократично дисфункціональна поведінка обміну новинами є потенційним системним результатом таблоїдизації середовища соціальних

мереж». Існує кореляція між поширенням таблоїдних новин сумнівної цінності та дисфункціональною поведінкою в Інтернеті такою як тролінг. Дійсно, так само, як «фейкові новини» були більш популярними у Facebook, ніж «справжні» мейнстрімні новини, напередодні виборів у США 2016 року, найпопулярнішою історією у Facebook під час кампанії за вихід Великої Британії з ЄС того ж року була фактично некоректна історія від Daily Express про те, що Європейський Союз планує ліквідувати Національну службу охорони здоров'я (Waterson, 2017). Однак це означає, що тип таблоїдних новин, які сприяють відокремленню сенсу від реальності, про який говорить Бодрійяр, існував ще до того, як з'явилися таблоїдні новини, існували задовго до появи онлайн-культури.

Ж. Бодрійяр переконаний, що симуляція завжди була іманентною сутністю всього того, що відбувалося у світі, а тепер настав час її явної появи, тому симуляція буде присутньою у світі до самого його скінчення. Симуляційність найбільш адекватно виражає амбівалентність постмодерністських артефактів, відповідає їхній ігровій природі як іронічній «копії тіні».

У роботі «Символічний обмін і смерть» Ж. Бодрійяр наголошує на тому, що сучасна людина існує «у режимі референдуму», оскільки більше не існує референції. Будь-яка річ, будь-який знак, будь-яке повідомлення – постають перед людиною у проекції «питання-відповідь». Це надає змогу мислителю зробити висновок, що сучасна система комунікації позбавилась складної синтаксичної структури мови для того, щоб використовувати бінарно-сигнальну систему «питання-відповідь». Тому ми живемо у системі безперервного тестування, а тест та референдум – це ідеальні форми симуляції, тому що відповідь уже завжди підказується самим питанням, моделюється ще при постановці питання.

Симулякр оголошується деградуючою копією, стає репрезентацією того, що не існує, перетворюється на знак без референта. Більш не існує семантичної відповідності знаку і референта, адже, перетворившись на самодостатній знак, симулякр вже більше не потребує посилання до референта.

Можливо саме ці сентенції Ж. Бодрійяра роблять його філософом

«покоління Інтернету», якому віртуально-гіпертрофовані конструкції мислителя зрозумілі і близькі.

У праці «У затінку мовчазної більшості, або Кінець соціального» (1982), філософ говорить, що сучасний етап розвитку людства характеризується втратою соціального. «Феномен соціального пережив трансформацію, яка співпадає з трансформацією антропології. Він виник як ідея, що знаменувала розрив з усім релігійним, з усім трансцендентним, якій був властивий певний радикалізм – тією мірою, в якій вона знаходилася у тісному зв'язку з динамікою суспільного розвитку, з тими колізіями, які породила історія. На наступному етапі ми маємо справу з соціальністю, яка перетворилася у своєрідне абсолютне агресивне поняття: під нього починають підпадати не лише наявні, але, з одного боку, усі минулі, а з іншого – усі можливі в майбутньому суспільні утворення» [5, с.118].

Однією з причин втрати соціального мислитель пропонує вважати схильність масової свідомості до імплузії, що означає вбирання, втягування в себе будь-якого впливу, цей процес відбувається тоді, коли суб'єкт впливу не дає на нього жодної відповіді. За Ж. Бодрійяром, маса не володіє ні атрибутом, ні предикатом, ні якістю, ні референцією, не має «соціальної реальності», не постає «дзеркалом соціального», оскільки не віддзеркалює його. «Замість того, щоб бути відображенням соціального, маса починає виконувати функцію «чорної дірки», котра відхиляє, викривляє будь-які потоки енергії, що зближуються з нею, перетворюється на безодню симуляції всіх втрачених референцій. Одним із найзапекліших ворогів маси стає смисл. Загроза останнього полягає в тому, що маса відчуває терор схематизації, прихований за гегемонією смислу, – а тому намагається опиратися йому, переводити артикульовані дискурси в площину ірраціонального та безосновного, тобто у площину видовища, котре не зачіпає індиферентну масу» [5, с. 34].

«Соціальне» і «маса» породжені розгортанням симуляційних процесів, влада «соціального» базується на володінні симулятивним простором, на противагу їй постає могутність мас, які здатні руйнувати, знищувати симулякри,

що були створені «соціальним», проте для цього також використовують симуляцію. Єдиним референтом репрезентації у сьогоdnішньому соціумі оголошується мовчазна маса. «Маси не є референтом, тому що вже не належать порядку уявлення. Вони не виражають себе – їх зондують. Вони не рефлектують – їх тестують. Політичний референт поступився місцем референдуму, організатором якого є ЗМІ. Проте зондування, тести, референдум, ЗМІ постають як механізми, які діють вже в плані симуляції, а не репрезентації. І орієнтовані вони вже не на модель, а на референт» [4, с. 26].

Висновки.

Отже, Ж. Бодрійяр у своїй концепції симулякру доводить, що зміст сучасності складають саме симулякри, копії, ерзаци дійсності, які розмивають межі між дійсністю та уявленнями про неї, не мають жодних референтів, мають лише відношення до власної уявної реальності. Маса виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом симуляції, а тому здатна й до гіперсимуляції. Маса не є ні суб'єктом, ні об'єктом, тому що не може бути носієм автономної свідомості. Будь-який вплив на масу, потрапляючи у поле її тяжіння, починає рухатися по колу, проходить етапи поглинання, відхилення та нового поглинання, тому, як переконує читача Ж.Бодрійяр, маса – це парадоксальний та граничний стан соціального. Соціальність на сучасному етапі розвитку людства замінюється театральністю, сценою, де діють політичні актори. Маса залюбки починає виконувати роль глядача, головна увага якого зосереджується не на історичному та політичному з властивою їм дієвістю, а на буденному, плинному житті.

Як бачимо, у сучасному просторі симуляції класи вже не існують, їх замінюють мовчазні маси, що не керовані жодною політичною владою, проте вони породжують симулякр влади, існуючи поза сферою демократичної репрезентації. Маси поглинають інформацію та енергію, розчиняючи при цьому і все соціальне, і все антисоціальне.

Інформаційні мережі мутують і стають вірусними системи, які розповсюджує смертельну небезпеку, оскільки достатньо невеличкої іскри, щоб породити вибух колективної реакції, за аналогією з тим, як найменша частка,

вміщена у насичений розчин викликає миттєву кристалізацію.

Надати однозначну оцінку бодрійярівській концепції симуляції у площині соціально-політичного дискурсу важко з двох причин: по-перше, вона має безперечно позитивне значення як засіб протидії тоталітарним тенденціям у сучасному соціумі; по-друге, може відіграти й негативну роль, провокуючи значне зниження політичної активності соціальних суб'єктів, наслідком чого може стати посилення тенденції атомізації соціуму.

Література:

1. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрійяр. – К.: Вид-во Соломіи Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
2. Зінченко Н. О. Філософсько-реформаторські ідеї франції кінця ХХ ст. Humanities studies. 2023. 14 (91). Р. 42–47
3. Куцепал С.В. Французька філософія другої половини ХХ століття: дискурс із префіксом „пост-” : Монографія / С. Куцепал. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. – 324 с.
4. Baudrillard J. Ruminations for Spongiform Encephala. Trans. Ch. Turner // Screened Out. N.Y.: Verso, 2002.
5. Baudrillard, J. (1997). Fragments: Cool memories III, 1991–1995. Verso.
6. Waterson, J. (2017). Britain has no fake news industry because our partisan newspapers already do that job. <https://www.buzzfeed.com/jimwaterson/fake-news-sites-cant-com-pete-with-britains-partisan-newspape>.

References.

- Bodriiia Zh. Symuliakry i symuliatsiia / Zh. Bodriiia. – K.: Vyd-vo Solomyy Pavlychko «Osnovy», 2004. – 230 s.
- Zinchenko N. O. Filosofsko-reformatorski idei frantsii kintsia KhKh st. Humanities studies. 2023. 14 (91). P. 42–47
- Kutsepal S.V. Frantsuzka filosofiia druhoi polovyny KhKh stolittia: dyskurs iz prefiksom „post-” : Monohrafiia / S. Kutsepal. – K.: Vyd. PARAPAN, 2004. – 324 s.
- Baudrillard J. Ruminations for Spongiform Encephala. Trans. Ch. Turner // Screened Out. N.Y.: Verso, 2002.
- Baudrillard, J. (1997). Fragments: Cool memories III, 1991–1995. Verso.
- Waterson, J. (2017). Britain has no fake news industry because our partisan newspapers already do that job. <https://www.buzzfeed.com/jimwaterson/fake-news-sites-cant-com-pete-with-britains-partisan-newspape>.

Abstract *The socio-cultural transformational realities of today cause significant changes in the understanding of human existence, which is accompanied by the search for modern ideas in the rethinking of methodological paradigms of philosophical discourse. Therefore, in this context, it is appropriate to consider the essence of the socio-political component of J. Baudrillard's simulation concept, the role of communication in general and mass media in particular in the process of "loss of the social" is analyzed, the significance of the simulation concept as a tool for theoretical and political analysis of the current state of society is demonstrated.*